

Επιφυλλίδα

~ 80 Χρόνια από τη Λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ~ Ανθρώπινες Απώλειες στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Γρηγόριος Θ. Παπανίκος
Πρόεδρος, Αθηναϊκό Ινστιτούτο

Το Αθηναϊκό Ακαδημαϊκό Περιοδικό σε κάθε τεύχος του περιλαμβάνει μία επιφυλλίδα, δηλαδή ένα κείμενο δοκιμιακού χαρακτήρα με κριτικό και επιστημονικό περιεχόμενο, την επιμέλεια της οποίας έχει ο Γρηγόριος Θ. Παπανίκος. Επιπλέον, το περιοδικό δημοσιεύει επιστολές αναγνωστών που αναφέρονται στα ζητήματα τα οποία αναδεικνύονται στις επιφυλλίδες, συμβάλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στην καλλιέργεια δημόσιου επιστημονικού διαλόγου. Στο παρόν τεύχος εξετάζονται οι ανθρώπινες απώλειες κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Εισαγωγικά

Πέρασαν ογδόντα χρόνια από τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Στην Ευρώπη, η ειρήνη ήρθε στις 8 Μαΐου 1945, την Ημέρα της Νίκης στην Ευρώπη (V-E Day), όταν η ναζιστική Γερμανία υπέγραψε την άνευ όρων παράδοσή της. Στην Ασία, όμως, οι μάχες συνεχίστηκαν μέχρι τις 2 Σεπτεμβρίου 1945, όταν η Ιαπωνία κατέθεσε επισήμως τα όπλα στο αμερικανικό θωρηκτό USS *Missouri*, έπειτα από τους καταστροφικούς βομβαρδισμούς στη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι.¹

Για τους Έλληνες, η λήξη του πολέμου δεν έφερε την πολυπόθητη ανάσα. Σχεδόν αμέσως ξεκίνησε ο Εμφύλιος, που θα κρατούσε έως τις 29 Αυγούστου 1949. Όπως έχω εξηγήσει στον Παπανίκο (2020), οι σπόροι της σύγκρουσης είχαν ήδη φυτευτεί πολύ πριν από το τέλος της Κατοχής, όταν η χώρα βρισκόταν ακόμη υπό ναζιστική κυριαρχία.

Οι πόλεμοι αφήνουν πίσω τους πολλά δεινά, αλλά το μεγαλύτερο όλων είναι οι ανθρώπινες ζωές που χάνονται.² Στην παρούσα επιφυλλίδα θα επιχειρήσουμε να αποτυπώσουμε το μέγεθος αυτής της τραγωδίας. Αρχικά, θα δούμε τις απώλειες ανά χώρα και στη συνέχεια θα τις εξετάσουμε ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού κάθε χώρας το 1940, ώστε να αντιληφθούμε όχι μόνο τον αριθμό, αλλά και το μέγεθος της ανθρώπινης θυσίας.

¹Η σημερινή «κομμουνιστική» Κίνα γιόρτασε με μια μεγαλοπρεπή φιέστα τα 80 χρόνια από τη συνθηκολόγηση της Ιαπωνίας, παρέα με άλλους «δημοκρατικούς» ηγέτες. Το ενδιαφέρον είναι ότι τότε δεν είχε καμία συμμετοχή στη συνθηκολόγηση. Κι ο εθνικιστής Κινέζος στρατηγός που υπέγραψε εκ μέρους της Κίνας, την έκανε για την Ταϊβάν το 1950.

²Στο Παπανίκο (2026) αναλύονται οι επιδράσεις του Πρώτου και του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου στο βιοτικό επίπεδο των λαών, όπως αυτό αποτυπώνεται στο κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ).

Οι Συνολικές Απώλειες ανά Χώρα

Ο Πίνακας 1 παρουσιάζει τις συνολικές απώλειες ανθρώπινων ζώων ανά χώρα.

Πίνακας 1. Συνολικές Ανθρώπινες Απώλειες στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο κατά Χώρα

Χώρα	Σύνολο Απωλειών	Χώρα	Σύνολο Απωλειών
Κίνα	21941000	Κιργιζία	120000
Ρωσία	13950000	Αιθιοπία	100000
Ουκρανία	6850000	Τουρκμενιστάν	100000
Γερμανία	6591000	Φινλανδία	96800
Πολωνία	6060000	Βέλγιο	88000
Ιαπωνία	3100000	Εσθονία	83000
Ινδία	3087000	Καναδάς	43600
Λευκορωσία	2290000	Αυστραλία	40400
Φιλιππίνες	1398500	Αλβανία	30000
Μιανμάρ	1002600	Βουλγαρία	21500
Ουγγαρία	864000	Παπούα Νέα Γουινέα	15000
Ελλάδα	806900	Νότια Αφρική	11900
Καζακστάν	660000	Νέα Ζηλανδία	11700
Γαλλία	600000	Νορβηγία	10200
Ουζμπεκιστάν	550000	Ταϊλάνδη	7600
Ρουμανία	500000	Λουξεμβούργο	7106
Ιταλία	494200	Δανία	6000
Ηνωμένο Βασίλειο	450900	Ιρλανδία	5100
Ηνωμένες Πολιτείες	419400	Σουηδία	2100
Αυστρία	385000	Βραζιλία	2000
Λιθουανία	375000	Αίγυπτος	1100
Τσεχία	366000	Ιράκ	700
Αζερμπαϊτζάν	300000	Μογγολία	300
Γεωργία	300000	Ιράν	200
Λετονία	260000	Τουρκία	200
Κάτω Χώρες	210000	Ισλανδία	200
Αρμενία	180000	Μεξικό	100
Μολδαβία	170000	Κούβα	100
Τατζικιστάν	120000	Ελβετία	100

Πηγή: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/world-war-two-casualties-by-country> Τα προβλήματα με τη μέτρηση των ανθρώπινων απωλειών βλ. Encyclopaedia Britannica (2025).

Ο αριθμός αυτός περιλαμβάνει τόσο όσους σκοτώθηκαν στις μάχες όσο και όσους πέθαναν από την πείνα και τις αρρώστιες που προκάλεσε ο πόλεμος. Οι χώρες που βρέθηκαν υπό ναζιστική ή ιαπωνική κατοχή υπέφεραν ιδιαίτερα. Η

ακρίβεια των στοιχείων έχει ελεγχθεί από το *Encyclopaedia Britannica* (2025) και δεν θα επεκταθώ περαιτέρω εδώ.

Ο Πίνακας 2 παρουσιάζει τα βασικά στατιστικά στοιχεία. Συνολικά, οι ανθρώπινες απώλειες ανήλθαν σε 75 εκατομμύρια. Αυτό που αξίζει να επισημανθεί είναι ότι οι συνέπειες του πολέμου δεν ήταν ίδιες για όλες τις χώρες. Τα στοιχεία αποτυπώνουν μεγάλη ασυμμετρία, γεγονός που σημαίνει ότι ορισμένες χώρες υπέστησαν πολύ μεγαλύτερες απώλειες από άλλες. Η κατανομή είναι «κυρτωμένη» και περιλαμβάνει πολλές ακραίες τιμές, δηλαδή εξαιρετικά μεγάλες απώλειες σε ορισμένες περιπτώσεις, που κάνουν τα συνολικά δεδομένα να φαίνονται ακόμη πιο άνισα. Επιπλέον, η τυπική απόκλιση είναι πολύ υψηλή, κάτι που δείχνει πόσο διαφορετικά επηρεάστηκαν οι χώρες. Τέλος, ο έλεγχος Jarque-Bera δείχνει ότι η κατανομή δεν είναι κανονική. Το συμπέρασμα αυτό δεν αλλάζει αν λάβουμε υπόψη το μέγεθος του πληθυσμού, όπως θα δούμε στο επόμενο μέρος.

Πίνακας 2. Συνοπτικά Στοιχεία Ανθρώπινων Απωλειών στον Β' Παγκόσμιος Πόλεμος

Στατιστική Μέτρηση	Τιμή
Μέσος Όρος	3306432
Διάμεσος	835450
Μέγιστη Τιμή	21941000
Ελάχιστη Τιμή	100
Τυπική Απόκλιση	3596926
Ασυμμετρία	4,26
Κύρτωση	22,37
Σύνολο Απωλειών	75086506
Jarque-Bera	1082
Πιθανότητα	0
Αριθμός Χωρών	58

Οι Απώλειες Αναλογικά με τον Πληθυσμό της Χώρας

Ο Πίνακας 3 δίνει καλύτερη εικόνα των απωλειών. Η Λευκορωσία έχασε σχεδόν το ένα τρίτο του πληθυσμού της, ενώ η Πολωνία και η Ουκρανία περίπου το ένα πέμπτο. Από τις μεγάλες χώρες, η Ρωσία υπέστη απώλειες περίπου 15% του πληθυσμού της. Η Κίνα έχασε το 4,29% και η Ιαπωνία το 4,21% του πληθυσμού τους. Έχει ενδιαφέρον ότι χώρες όπως οι ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία και η Ιταλία, που αναφέρονται συχνά στα βιβλία ιστορίας, υπέστησαν απώλειες μικρότερες του 1,5% του πληθυσμού τους.

Πίνακας 3. Ανθρώπινες Απώλειες στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (% επί του Πληθυσμού)

Χώρα	Ποσοστό	Χώρα	Ποσοστό
Λευκορωσία	31,66%	Λουξεμβούργο	2,367%
Πολωνία	20,98%	Παπούα Νέα Γουινέα	1,573%
Ουκρανία	20,19%	Γαλλία	1,487%
Λιθουανία	15,29%	Ιταλία	1,133%
Ρωσία	14,94%	Βέλγιο	1,058%
Αρμενία	14,44%	Ηνωμένο Βασίλειο	0,937%
Λετονία	13,53%	Ινδία	0,826%
Καζακιστάν	11,07%	Νέα Ζηλανδία	0,714%
Ελλάδα	11,04%	Αυστραλία	0,580%
Αζερμπαϊτζάν	10,54%	Αιθιοπία	0,572%
Ουζμπεκιστάν	9,77%	Καναδάς	0,381%
Φιλιππίνες	9,67%	Νορβηγία	0,341%
Γεωργία	9,39%	Βουλγαρία	0,327%
Ουγγαρία	9,37%	Ηνωμένες Πολιτείες	0,324%
Γερμανία	9,19%	Ιρλανδία	0,175%
Τουρκμενιστάν	9,13%	Ισλανδία	0,165%
Τατζικιστάν	8,73%	Δανία	0,156%
Μολδαβία	7,93%	Νότια Αφρική	0,111%
Κιργιζία	7,57%	Ταϊλάνδη	0,048%
Εσθονία	7,42%	Μογγολία	0,040%
Μιανμάρ	6,63%	Σουηδία	0,033%
Αυστρία	5,72%	Ιράκ	0,017%
Κίνα	4,29%	Αίγυπτος	0,007%
Ιαπωνία	4,21%	Βραζιλία	0,005%
Τσεχία	3,28%	Ελβετία	0,002%
Ρουμανία	3,16%	Κούβα	0,002%
Αλβανία	2,73%	Ιράν	0,001%
Φινλανδία	2,62%	Τουρκία	0,001%
Κάτω Χώρες	2,37%	Μεξικό	0,001%

Πηγή: Our World in Data (<https://ourworldindata.org/search?q=population%20in%20history>) για τον πληθυσμό. Οι απώλειες ανά χώρα βλ. Πίνακα 1.

Τα συνοπτικά στατιστικά στοιχεία των ποσοστών του Πίνακα 3 δίνονται στον Πίνακα 4. Ο μέσος όρος των απωλειών σε ανθρώπινες ζωές ήταν 5,18% του πληθυσμού. Τα ποσοστά παρουσιάζουν πολύ μεγάλες αποκλίσεις και οι απώλειες δεν κατανέμονται ίσα.

Πίνακας 4. Συνοπτικά Στοιχεία Ανθρώπινων Απωλειών στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (% επί του Πληθυσμού)

Στατιστική Μέτρηση	Τιμή
Μέσος Όρος	5,18
Διάμεσος	2,37
Μέγιστη Τιμή	31,66
Ελάχιστη Τιμή	0,000005
Τυπική Απόκλιση	0,066
Ασυμμετρία	1,7
Κύρτωση	6,34
Jarque-Bera	54,91
Πιθανότητα	0
Αριθμός Χωρών	58

Συμπεράσματα

Πολλές μελέτες έχουν αναδείξει την πολυπλοκότητα των επιδράσεων των μεγάλων πολέμων, όπως έχω παρουσιάσει στο Παπανίκος (2026). Οι απώλειες σε ανθρώπινες ζωές αποτελούν τη μεγαλύτερη ζημία ενός παγκοσμίου πολέμου. Έχει ενδιαφέρον ότι χώρες που στην ιστορία του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου έχουν γραφτεί με χρυσά γράμματα – όπως οι ΗΠΑ και το ΗΒ – υπέστησαν σχετικά πολύ μικρές απώλειες σε ανθρώπινες ζωές σε σύγκριση με άλλες χώρες. Αν αυτό συνδυαστεί με τα οικονομικά οφέλη που αποκόμισαν από τον πόλεμο, κυρίως οι ΗΠΑ, τότε αναδεικνύεται ότι ακόμη και στους πολέμους οι ανισότητες δεν εκλείπουν: άλλοι αποκτούν τη δόξα και άλλοι υπέφεραν.

Βιβλιογραφία

- Encyclopaedia Britannica. (2025, August 25). *World War II - Human and material cost*. Encyclopaedia Britannica. <https://www.britannica.com/event/World-War-II/Human-and-material-cost>
- Παπανίκος, Γ.Θ. (2020). *Ο Ελληνικός Εμφύλιος της Δεκαετίας του 1940*. Αθήνα: ATINER.
- Παπανίκος, Γ. Θ. (2026). Οι επιπτώσεις του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ. *Αθηναϊκό Ακαδημαϊκό Περιοδικό*, 6(1), 1–28.

